

Pērles un pelni

Fragments

Blāzmaini kvēlodama, zeltsarkanā saules ripa lēnām ieslīga starp sila egļu galotnēm. Diena sliecās uz galu. Pār tīrumiem un laukiem pamazām pletās krēsla, kas lika pierimt visiem dienas darbiem. Laiks bija aizdegt skalus ar kodīgu dūmu dvaku piekvēpušajā Silmalu sētas istabā, kuru pirms pulka gadiem vēl savā jaunībā bija cēlis šīs sētas pirmais saimnieks – vecais Silmaltēvs. Kaut arī viņš bija pavisam nosirmojis un viņa augums gadu nastas saliekts, vecā vīra prāts aizvien bija žirgts un vieds. Puiša gados viņš bija pieredzējis bargos poļu un zviedru karus, kuri kā ļauna sērga bija pārskrējuši Kursas novadiem. Tos vēl tagad vecie ļaudis pieminēja savos drēgno ziemas vakaru stāstos, un arī Silmaltēvs par tiem dažkārt mēdza stāstīt visai saimei, bet jo īpaši to visu alka dzirdēt viņa jaunākais mazdēls Mārčs.

Palu ūdeņi jau bija noskrējuši, un saule ar katru dienu ilgāk kavējās virs tuvā meža sirmo egļu biezokņa. Silmalu ļaudis tagad cēlās līdz ar saules lēktu un visu dienu pavadīja savos tīrumos. Tikai tad, kad vakarpusē tos sāka pārklāt krēsla, viņi beidza art un sēt un posās mājup. Gausiem arāju soļiem tie cits aiz cita nāca pagalmā un kāpa pāri sliekšnim skalu uguns izgaismotā saimes istabā. Tur viņi sasēdās ap lielu ozolkoka galdu un, paņēmuši karotes, paskaļi šmaukstinādami, kāru muti strēba Silmalu Mades pagatavoto virumu. Pēc veca paraduma galda galā sēdēja tagadējais Silmalu saimnieks Jurgis – spēcīgs, jau sirmot sācis vīrs ar tumšu vaigubārdu ierāmētu seju, augstu, platu pieri un ciešu skatienu, kas allaž vērās tieši pretī. Savā jaunībā viņš bija kalpojis Kurzemes hercogam Vilhelmam ar zobenu un dažbrīd cīnījies ne tikai pret vienu, bet vienlaikus pret diviem vai pat trim zviedru dragūniem, gūdamas pār tiem uzvaru. Reiz izveicīgais Jurgis bija izglābis no puslīdz drošas nāves pašu hercogu, kad nodevēja roka negaidīti pacēla pret viņu zobenu, ko Jurgis beidzamajā mirklī bija atvairījis. Par to Kursas zemes kungs tam bija dāvinājis brīvzemnieka grāmatu un zobenu, ko Jurgis vēl arvien glabāja lielās mantu lādes dibenā.

Pēc tam, kad hercogs Vilhelms smagu sirdi bija spiests pamest savu valsti, Jurgis apmetās tam piešķirtajās Silmalu mājās, kļūdams par brīvu savas zemes arāju. Gadskārtas bija aizsteigušās pavisam nemanāmi, viņa dēli kļuvuši par pieaugušiem vīriem, bet vienīgā meita Zīle pērnrudē izgājusi tautās. Nu abi dēli allaž sēdēja tam blakus: pa labi – vecākais dēls Madis, kalsnējs un stiegrains jauneklis ar biežām, gandrīz melnām uzacīm, bet pa kreisi – klusais, noslēgtais Mārčs, tas pats, kurš labprāt mīlēja klausīties vectēva stāstos. Pats vectēvs parasti apmetās turpat uz beņķīša pie krāsns, bet Mārčam līdzās sēdēja kalpa puisis Sīmanis, kurš šajā sētā piemita kopš pērnās Jurgū dienas, būdams čakls palīgs visos lauku darbos.

– Rīt ar saules lēktu iesim sēt ruzus, – virumu baudīdams, sacīja saimnieks, – lai rudenī netrūktu graudu, ko samalt miltos un nenāktos ar maizi knapināties kā pērnziem.

– Tas labi, dēls! – vectēvs saimniekam piebalsoja. – Kārtīgiem ļaudīm neklājas krimst pelavmaizi kā pēdējiem nabagiem, ja par katru labības pūru lielkungs sola veselu dālderī.

– Tiesa, hercogs neaizmirst arī par saviem ļaudīm parūpēties, ko gan nevar teikt par viņa muižu junkuriem. Nelaime tikai tā, ka hercoga zemītei gluži kā izbadējušies plēsoņas uzglūn kā zviedri, tā poļi, gaidot izdevīgu brīdi, lai ķertos mums pie rīkes, – atteica saimnieks. – Ka tik tie atkal nesadomā apciemot mūsu sētu, kā tas notika vēl tad, kad biju pavisam mazs.

– Lai Debesu tēvs mūs visus pasargā no tādas nelaimes! Man toreiz nācās pašam piedzīvot, – grūti nopūzdamies un sirmo bārdū noglāudzams, klusi izdvesa vectēvs. – To nevēlu nevienam no jums pieredzēt, ka tikai meža biežokņos un purvos ļaudis spēj paglābties no sirotājiem. Visā zemē plosījās briesmīgs bads un sērgas. Arāju un muižu tīrumi palika neaparti un vēlāk aizauga ar krūmiem, bet zemes ļaužu sētu krāsmatās sev midzeņus bija ietaisījuši meža zvēri – lapsas, lāči un vilki.

Pārmijuši vēl dažus vārdus, Silmalu vīri pateicās saimniecei par gardo virumu un taisījās pie miera, jo, saulei lecot,

tiem vajadzēja celties, lai dotos nolīst jauno līdumu. Vienīgi saimniece – čaklā silmalnieku Made – kādu brīdi vēl grozījās gar pavardu, ierušinot pelnos ogles. Viņu vectēva sacītais bija pagalam satraucis un lika atcerēties senās, jau pusaizmirstās nedienas. Gadiem ejot, tās bija gandrīz aizmirsušās, bet tagad spilgti atdzīvojās viņas atmiņā. Neapprakstāmais posts, karakalpu nirdzīgās un ļaunās sejas, sakapātie augumi un nodegušās sētas pēkšņi atkal parādījās viņas acu priekšā, liekot Mades sirdij nodrebēt nelabās priekšnojautās. Tās vēl jo vairāk bija vairojušas ļaužu valodas par jaunu, nežēlīgu karu, kas nesen bija sācies otrpus Daugavai starp poļiem, zviedriem un krieviem tepat gandrīz ar roku aizsniedzamajā Vidzemē. Kurzemē vēl valdīja miers, un karakalpu pulciņus te nemanīja drasējam pa ceļiem, taču par rītdienu neviens vairs nevarēja justies drošs.

* * *

Nākamajā dienā saimnieks, jau laikus domādams par priekšdienām, bija nolēmis nolīst jaunu tīrumu, kur iesēt saimei rudzus. Ja ne vēl šoruden, tad nākamajā gadā kāds no dēliem pārvedīs sievu, un tad līdzšinējie tīrumi vairs nespēs visus pabarot. Jau agrāk Jurgis bija par to domājis, bet arvien atlicis uz citu gadu, taču beidzot bija izšķīries šo smago darbu sākt. Vectēvs, to uzzinājis, tūlīt pieteicās nākt palīgos. Kaut arī viņš vairs nevarēja lāgā cirvi rokā noturēt, tomēr pie nogāzto stumbeņu un siekstu dedzināšanas vēl varēja būt noderīgs. Satvēruši delnās smagos līdumnieku cirvjus, Silmalu vīri nekavējās tos tūdaļ likt lietā, plati atvēzēdami pret varenajiem priežu stumbriem. Drīz, dobji iedrebēdamies un nokrakšķot, tie cits pēc cita nogāzās sila sūnās, bet silmalnieku sejas kļuva aizvien tumšākas un sviedrainākas. Tomēr tie nemitējās cirst, kapāt un skaldīt, līdz visi zarainie meža milzeņi gulēja viņiem pie kājām. Tā nemanot pagāja vairākas dienas, iekams to priekšā pavērās paprāvs izcirtums, vietām izrobots saknēm un celmiem.

No Jurgā neatpalika abi viņa dēli, kas līdzās tēvam braši cilāja cirvjus. Viņu saulē nobrūnējušie lokanie augumi nemitīgi kustējās, atskaldot nogāztajiem koku stumbriem stiegrainos

zarus. Sirmais vectēvs tos krāva kaudzē, pēcāk pielaidzams uguni. Tad tie, skaļi sprakstēdami, dega, pārvērzdami irdenos, pelēkos pelnos un visapkārt izmētājot spožas dzirkstis. Visilgāk līdumniekiem pretojās resnie priežu celmi, ko, pa skaidai vien neatlaidīgi kapājot, silmalnieki tomēr pievārēja. Beidzot lielais darbs bija galā, un vīri ieecēja zemē sārta pelnus, priecīgām un līksmām sirdīm raudzīdamies uz tikko nolīsto, pēc dūmiem dvašojošo līdumu. Jurgis ar lietpratīga saimnieka maņu apsvēra, cik pūru rudzu jaunais tīrums ienesīs. Ja Debesu tēvs un Māra neliegs savu svētību, te bija jābūt saviem diviem dučiem – gandrīz divtik daudz, cik pērnrudēn pēc vēsās un lietainās vasaras viņš bija iekūlis un noglabājis vecās klēts apcirkņos. Ar to varētu ne tikai pabarot saimi, bet pietiktu vēl arī iemainīšanai pret dažu labu saimniecībā noderīgu lietu vai spodri mirdzošu dālderu, ko uzpircēji maksāja par lastu labības. Kā tie gan noderētu jaunās istabas uzciršanai – to viņš ar dēliem bija sadomājis pabeigt vēl šovasar, lai vietas pietiktu ne tikai vienai, bet pat divām saimēm, ja vecākais dēls rudens pusē pārvestu sievu.

II

Bija pienākusi vasara, kas ne vien priecēja acis, bet arī reibināja prātu ar savām saldi rūgtenajām smaržām. Ievas jau bija noziedējušas, bet sētas ozolus un liepas rotāja svaigi zaļš lapu vainags. Putni tajos bija savijuši ligzdas, un viņu skaļie treļļi pieskandināja visu apkārtni. Skanīgs un dzīvīgas rosmes pilns bija kļuvis arī tumšais egļu biezoknis, ko vecie kursenieki dēvēja par “svētmežu”. Tie svēti ticēja, ka tur joprojām mītinoties senču dievi, un tos mirstīgajiem ļaudīm esot stingri noliegts traucēt. Dievu ēnas klusi slapstoties starp vareno ozolu un egļu stumbriem, bet tiem, kas savā pārgalvībā traucējot viņu mieru, neesot lemts ilgs mūžs. Tie nomirstot vai pazūdot, kā zemē iegrimuši. Meža zvēri te, neviena netraucēti, droši pastaigājās savās gaitās. Sila vidū tekošs strauts bija to veldzes vieta, uz to veda briežu un stirnu iemīdīta stiga, pa kuru tie devās padzerties. Dažreiz tos iztraucēja kāds no draudīgajiem plēsoņām – vai nu negantais meža kuilis ar saviem

asajiem ilkņiem, vai pats dižākais sila iemītņieks pekainis. Kādā agrā vasaras rītā meža ierasto dzīves gaitu negaidīti iztraucēja četri ar mednieku dunčiem un stopiem bruņoti vīri. Tie bija Silmalu sētas iemītņieki – Jurgis ar saviem dēliem Madi un Mārču un kalpa puisis Sīmanis –, kas, ar pirmajiem gaiļiem cēlušies, pēkšņi ienira svētmeža biezokņa dzīlēs. Jurgis, kura mūžs jau iesniedzās piektajā gadu desmitā, no mošķiem un meža noslēpumainajiem gariem nebijās. Tos viņš mēdza saukt par bailīgu ļautiņu māņiem, kuri mājojot vienīgi vecu sieviņu pasakās. Būdams gana pieredzējis un grūtību norūdīts vīrs, viņš paļāvās tikai uz savu spēku, izveicību un prātu, kas līdz šim nebija Jurgī pievīlis. Tikai tā viņš bija spējis izdzīvot, par spīti neražām, postam un sērgām, kas vairākkārt bija pārstaigājušas Kurzemi. Vienīgi tāds, kas stingri turas pie sentēvu ieražām un dzīves gudrībām, varēja cerēt uz cieņu un atzinību no citiem – tāda bija Jurgā negrozāma pārlicība, kuru viņš strikti centās ievērot. Kā hercoga brīvzemnieks viņš baudīja tiesības brīvi medīt lielajā vērī un zvejot tuvīnajā upē, kas te līkumoja līdzenu lauku vidū un ko vietējie ļaudis sauca par Plateni. Neviens viņam to nedrīkstēja liegt. Lai tikai mēģina! Jurgis savas tiesības bija gatavs stingri aizstāvēt. Arī medībās Silmalu saimnieks bija gana pieredzējis un lietpratīgs vīrs – ar savu garkāta šķēpu viņš bija piebeidzis jau veselus trīs ķepaiņus, pēcāk par balvu iegūdamus viņu lepņos un biezos kažokus.

– Nez vai arī šoreiz mums gadīsies kāds dižāks medījums, vai tikai nieka cauna vai bebrs trāpīsies pa ķērienam, – ierunājās Mārčs. – Būtu labi nomedīt kādu varenu staltbriedi vai alni, lai visai saimei netrūktu gaļas, ko piekost pavalgā, līdz pat Ziemassvētkiem.

– Jā, tas nūdien nebūtu smādējams medījums, – Sīmanis paklusu noteica, ciešāk delnā satverdams šķēpa kātu, – lai gan es labāk dotu priekšroku niknajam meža kuilim. Tas gan nav nekāds nieka zvērs, ko var viegli un ātri pievārēt, tur vajadzīga liela maņa un izveicība, citādi pats vari kļūt par kuiļa guvumu.

Tā, savā starpā pārmiidami vārdus, mednieki bija nonākuši

nelielā meža klajumā, kuru no visām pusēm ieskāva kuplu egļu vēris. Pamanījuši ļaudis, bars kraukļu, griezīgi ķērkdami un spārnus plivinādami, pacēlās augšup, pametot jau krietni apknābātu maitu, ar kuru tie nupat bija mielojušies. Pēc brīža mednieki sadzirdēja dobjū ņurdoņu, kas atskanēja no tuvējās egļu biežņas. Piegājuši tuvāk, viņi no pārsteiguma gluži vai sastinga – tur tupēja varena auguma pinkainis un ar mēli laizīja ķepu. Cik noprotams, tas nesen bija mielojies ar medījumu, pārpalikumu žēlīgi atstādams kraukļiem. Ieraudzījis ļaudis, ķepainis pirmajā brīdī šķita gluži pārsteigts un tikai neizpratnē bolīja mazās, melnās ačeles, bet tad nikni ierūcās un izslējās stāvus, grasīdamies nelūgtajiem ciemiņiem uzklupt. Nākamajā mirklī ķepaiņa krūtīs ieurbās Sīmaņa raidītais šķēps, kuru gan puisis steigā nebija paguvis pietiekami labi atvēzēt, tādēļ tā smaile vareno zvēru tikai viegli ievainoja. Draudīgi atklājis asos ilkņus, lācis strauji metās uz priekšu, acumirkli atvēzēdamies un sizdams ar savu spēcīgo ķepu. Par laimi, tā nevienu no medniekiem neskāra, un, spēji palecot atpakaļ, viņiem izdevās no spēcīgā sitiena paglābties. Tomēr varenais zvērs bija tepat netālu un gatavojās no jauna uzbrukt, izgrūzdams vairākus dobjus rēcienus. Tad savu šķēpu meta Mārčs, un tā smaile acumirkli iedūrās ķepaiņa pinkainajā kažokā. Sajutis asiņu smaku, lācis saniknojās vēl vairāk, grasīdamies savu pāridarītāju kā olu saspīest spēcīgajās ķepās. Taču šķēpa radītā brūce traucēja ķepainim pietiekami veikli kustēties, tāpēc puisim izdevās paslēpties netālajā egļu biežnā. Tieši tobrīd Madis, atvēzis aiz jostas aizbāzto cirvi, zvēla ar to ķepainim pa pieri. Apdullis no spēcīgā sitiena, lācis neveikli sazvērojās uz pakaļkājām, bet šajā brīdī tā krūtīs ietriecās Silmalu saimnieka šķēps. No lāča varenās rīkles izlauzās nikni gārdzošs rēciens, taču tad tas jau gulēja zemē. No dziļās brūces krūtīs sūcās biezas un tumšas asinis. Cīņa bija noslēgusies ar mednieku uzvaru, un sirdīgais zvērs nu miris gulēja klajuma vidū. Silmalnieki to no visām pusēm rūpīgi aplūkoja, apbrīnodami lāča milzīgo augumu. Tas tiešām šķita esam visdzižākais ķepainis, kādu Jurgis līdz šim bija pieveicis. Viņa kažoks bija biezs un tumšs – tādu nūdien nesmādētu pat visdzižciltīgākais Kursas

muižnieks. Nu bija jāsteidzas vareno zvēru nogādāt sētā un noģērēt tam ādu.

III

Kad saulgrieži jau bija aizvadīti un vārpas rudzu druvās nolīka no graudu smaguma, bija klāt pats vasaras pilnbrieds un saules gaišajos staros vizēja koku lapotnes un zāļainās pļavas. Nebija vairs tālu Jēkabdiena, kad Kurzemes hercogs Jēkabs pēc senas ieražas kopā ar pavadoņiem ieradās Vindavā apraudzīt savu kuģubūvētavu un tās ļaudis, kas čakli rosījās te ierīkotajās manufaktūrās. Kursas valdnieks tās bija izveidojis, būdams vēl tikai prinča kārtā, tolaik, kad pagalam savārgušais tēvocis Frīdrihs viņam bija atvēlējis dažas Kurzemes muižas. Starp tām bija arī Rothofa jeb tautā saukta Sarkanmuiža, uz kuras zemes Jēkabs bija izveidojis savu Baustati jeb kuģinieku pilsētiņu. Vairums meistarū tur saradās no Holandes, Lībekas un zviedru zemēm, bet strādnieki un zeļļi lielākoties bija pašu ļaudis. Hercoga kuģubūvētavā darbs nemitējās cauru gadu, un ik pēc dažiem mēnešiem kāds burukuģis tika ievilkts Ventas ūdeņos, lai dotos tālās jūrās. Šādai svinīgai ceremonijai vajadzēja notikt arī Jēkabdienā ar Viņa Labdzimtības līdzdalību, tāpēc hercogs bija laikus atsūtījis vēsti, ka pats ieradīšoties pasniegt jaunā kuģa kapteinim Kurzemes flotes karogu. Šim svarīgajam notikumam gatavojās visi vindavieši un piepilsētas ciemu ļaudis, kas vēlējās paši būt klāt un savām acīm redzēt Kursas valdnieku, kurš visā zemē bija labi ieredzēts.

Drīz valodas par Kurzemes hercoga ierašanos Vindavā ceļoja no mutes mutē, un arī silmalnieki par to uzzināja. Kādā novakarē Jurgis uzrunāja savus dēlus: – Kā domājat – vai nevajadzētu arī mums Jēkabdienā aizbraukt uz Vindavu? Tad jūs redzētu mūsu lielkungu visā godībā, neba katru dienu tas iespējams. Esmu viņam no sirds pateicīgs par to, ko lielkungs zemes ļaužu labā paveicis, tālab kā uzticīgs un krietns hercoga pavalstnieks vēlos tam viņa godā dienā pasniegt kādu velti.

– Protama lieta! – atteica Madis. – Pie izdevības apsveicināt savu valdnieku ir katra pavalstnieka pienākums. Es došos tev līdzī. Bet ko lai mēs lielkungam dāvinām? Viņam taču visa kā pārparēm.

– Tas tiesa! Kur nu man, vienkāršam zemes arājam, ar viņu līdzināties!

– Bet ja mēs Kursas valdniekam uzdāvinātu lielā lāča ādu? Varbūt tas mūsu lielkungam būs tīri labi pa prātam un viņš ar pateicīgu sirdi ādu no mums pieņems, – Mārčam galvā bija ienākusi vērtīga doma.

– Pareizi, dēls! Kā gan pats pirmiņ par to neaizdomājos! Kas gan var būt vēl piemērotāka velte mūsu gādīgajam lielkungam par Kursas silā nomedīta lāča ādu! Tā ir tik milzīga, ka aizņem visu sienu manā guļamkambarī, – sajūsmināts par jaunākā dēla attapību, Jurgis priecīgā balsī iesaucās.

– Kurš gan to būtu vairāk pelnījis nekā viņš? Tiesa, savās darbnīcās un kuģubūvētavās lielkungs ļaudis gan krietni nostrādina, taču čaklākie par savām pūlēm saņem pienācīgu algu. Un – paši redzēsiet – ne vienam vien prastas zemeslaužu kārtas vīram Vindavas priekšpilsētās uzslīets it brangs un lepns nams, ko tas savām rokām lielkunga darbnīcās vai dokos nopelnījis. Pie labas pārticības ticis arī dažs labs saimnieks, pārdodams hercoga uzpircējiem labību, kaņepes, vasku vai linus, un viņu mantu kambaros noslēpts ne viens vien dālderis un lepni šūdināta goda kārta, – saimnieks, sarunu nobeidgams, piebilda.

Ar saules lēktu cēlušies, Madis, Mārčs, saimnieks un kalpa puisis Sīmanis sakāpa ratos, lai brauktu uz pilsētu. Pajūga kājgalī, ievīstīts audeklā, gulēja varenā ķepaiņa kažoks, ko viņi veda sev līdzī kā dāvanu Kurzemes hercogam. Vectēvs un Made vēl labu brīdi nolūkojās uz aizbraucējiem, kuru pajūgs lēnām attālinājās no sakuplojušo bērzu un liepu ieslēgtā Silmalu sētas pagalma.

Ratiem grabot un zvalstoties pa šauru smilšaino stīgu, kas maz atgādināja uz pilsētu ejošu lielceļu, pēc krietna cēliena braucēji tuvojās ceļamērķim – tālu daudzinātajai Kurzemes ostas pilsētai, ko jau kopš tās dibināšanas sauca par Vindu vai Vindavu. Par pilsētas tuvumu liecināja gar ceļa malu izkaisītās pelēkās guļbaļķu ēkas ar lubu vai niedru jumtiem. Netālu no priekšpilsētas cieši apbūvētajiem kvartāliem silmalniekiem ceļu nosprostoja vesela rinda pajūgu, kuri līdz pašai augšai

bija piekrauti ar dažādām precēm un mantām. Braucēji, pēc visa spriežot, bija tuvīno ciemu zemnieki, kas veda uz pilsētas tirgu pārdot savus lauku labumus, lai pēc tam iegādātos ko noderīgu pašu saimniecībai. Te nu gan neztika bez izmanīgajiem Vindavas tirgoņiem, kas iejaucās visur, kur vien kas tika pārdots vai pirkt. Lieki piebilst, ka, pateicoties tieši tam, viņi bija kļuvuši par turīgākajiem un cienījamākajiem pilsētas ļaudīm, par ko uzskatāmi liecināja viņu plašie un staltie nami, kas pacēlās visapkārt jaunajam tirgus laukumam, ar vairākiem ērbēģiem un spīķeriem pagalmos.

Šķērsojuši pilsētas robežu, ko, tāpat kā ordeņa laikos, iezīmēja varens ozols ar stumbrā iegrieztu bruņinieku krustu augšdaļā un mednieku ragu lejasdaļā, viņi nogriezās pa labi. Šeit sākās pilsētas galvenā iela, kas veda uz nesen ierīkoto tirgus laukumu Ventas krastmalā. Pa šo ielu jeb gāti zvālodamās kustējās pajūgu rinda, kurai pretimbraucēji tikai ar lielu piepūli spēja paspraukties garām. Te tikai pavisam lēnām varēja kustēt uz priekšu, lai neieskrietu priekšā braucošajos ratos, bet, par laimi, beidzot tirgus placis bija klāt. Plašais, smilšainais laukums, ko no visām pusēm ietvēra tēstu guļbaļķu ēkas, bija ļaužu piepildīts. Tie drūzmējās ap tirgotāju galdiem un būdām, kur varēja nopirkt visu ikdienas dzīvei nepieciešamo – linus, kaņepes, darvu, lopus, medu un vasku, pilsētas amata meistarų darinājumus un dārgas aizjūras preces, kuras šurp bija atgādājuši hercoga kuģi. Nopērkams bija Reinzemes vīns un angļu vadmala, Flandrijas greznie audumi un rotaslietas, kas bija pa kabatai tikai turīgākajiem Vindavas birģeriem, kuriem pie jostas karājās prāvs naudas zutenis, līdz augšai piebērts ar dālderiem.

– Te tiešām acis žilbst no preču pārpilnības, – iesaucās pārsteigts Mārčs, kurš tik lielu tirgošanos savā mūžā vēl nebija redzējis. Viņš līksmi palūkojās uz tēvu un brāli, kuri pašlaik aplūkoja biezu pelēkzilas vadmalas baķi.

– No tās mums visiem iznāktu pa jaunai goda kārtai, – saimnieks, pret vecāko dēlu pavērsies, teica.

– Protama lieta! – Madis apstiprinoši pakratīja galvu. – Tikai nezinu, cik olektis tādā vadmalas baķī lien, – viņš neizpratnē

braucīja pieri.

– Dod, cienītais, mums visu baķi! Tad pietiks visiem, –
Silmalu saimnieks uzrunāja vadmalas tirgoni un tvēra pēc
naudas kules, kuru atsaitējis piebēra pilnu sauju ar dažāda
kaluma monētām. – Nu vai būs gana? – Viņš sniedza naudu
vadmalas tirgonim.

– Labi, lai notiek! – tirgonis pēc maza brītiņa piekrītoši
pamāja, ar lietpratēja skatu pārlūkojis monētu sauju. – Otru
tik labu vadmalu jūs te neatradīsiet. Tā nāk no flāmu zemes,
un to darinājuši slavenie Ģentes audēji, no turienes hercoga
kuģis to nesen atveda.

– Ņem droši, Jurgī! Tā tiešām ir laba manta, gatavota no
labākās angļu vilnas. Ne velti to iecienījuši Vindavas birģeri,
un pat hercoga musketieriem no tās šūdina virssvārcus, –
Silmalu saimnieku negaidot uzrunāja kāds padzīvojis, bet vēl
stalts, karakalpa ģērbā tērpies vīrs ar saulē iedegušu seju, ko
lejasdaļā noslēdza sirma zodabārda. Galvā viņam bija melna
platmale ar kuplu zoss spalvu, bet mugurā – ādas vamzis ar
īšām piedurknēm, ap vidu sajosts ar platu, dzelzs kniedēm
apkaltu jostu, pie kuras smalki izrakstītā makstī karājās rapieris.
Viņa acis bija mazliet piemiegtas, un tajās atspoguļojās
šķelmīgs smaids.

Jurgis pārsteigts palūkojās atpakaļ, brīdi aizdomīgi uzlūkodams
sirmbārdaino karakalpu, bet tad pēkšņi skaļi iesmējās
un ar delnām aptvēra viņa platos plecus.

– Vai tas patiešām esi tu, Andž? Nespēju ticēt savām
acīm! – Silmalu saimnieks sajūsmināts iesaucās. – Nemaz
vairs nezinu, cik vasaru un ziemu aizskrējušas, kopš mēs ar
tevi drasējām plecu pie pleca! Tevi no tiesas gandrīz vairs
nepazinu.

– Vai tiešām esmu tik stipri pārvērties? – uzrunātais, stipri
spiezdams silmalnieka delnu, iesmējās. – Laikam jau esmu
kļuvis vecs! Lai gan man jāteic, ka arī tu vairs neesi tas slaikais,
gaišmatainais jauneklis, kas kopā ar mani kalpoja mūsu
hercoga Vilhelma musketieru rotā. Vai atceries, kā toreiz cirtāmies
pret mūsu lielkunga ienaidniekiem zviedriem? Tu taču
biji viens no veiklākajiem paukotājiem Kuldīgas pils garnizonā,

no kura zviedriem nācās pamatīgi trūkties!

– Ko nu par to, Andž! Tu biji uz mata tāds pats bezbēdīgs karstgalvis! Cik zviedru dragūnu ar savu zobenu nesavainoju, cik nepadarīji par bezpalīdzīgiem gaudeņiem, cik nenomaitāji uz vietas?

– Neesmu skaitījis. Savs ducis jau nu būs. Bet viņi paši vainīgi – kādēļ uzbruka mūsu lielkunga pilsētām un muižām laupot un dedzinot? Mēs tikai godam izpildījām lielkungam doto solījumu aizsargāt viņa zemi un īpašumu no varmākām. Vai par to mums nāktos sevi vainot?

– Nekādā ziņā! Tas bija tāds laiks. Skarbs, nežēlīgs, bet arī varonīgu dēku pārpilns. Jā, šodien jaunajiem to grūti saprast, – Silmalu saimnieks sacīja, palūkojies uz abiem dēliem, kas, nostājušies līdzās, uzmanīgi klausījās. – Bet tu, Andž, kā redzu, vēl arvien neesi novilcis karakalpa svārkus, joprojām kalpodams lielkungam ar zobenu.

– Tā ir, – Andžs mazliet skumji pavīpsnāja. – Laikam pagalam esmu ar to saradis. Tāds acīmredzot ir mans liktenis. Bet tevi gan Vindavā agrāk netiku manījis. Vai tik neesi ieradies tikties ar hercogu, kuram par godu pilsētā saradušies pulks ļaužu no tuvas un tālas apkaimes?

– Tiešām, Andž! Tamdēļ jau arī esmu atbraucis. Runā, ka šodien te būšot pats Kurzemes lielkungs ar savu svītu. Grāso viņam ko dāvināt, pateicoties par lielajām rūpēm un gādību, kādu valdnieks allaž izrādījis pret saviem pavalstniekiem un mums, brīvļaudīm, bez kā arī man klātos daudz grūtāk, – Silmalu saimnieks sacīja, Andžu cieši uzlūkodams.

– Ko tad, ja drīkstu zināt, esi nodomājis hercogam dāvāt? – Andžs nespēja apvaldīt savu pārlieko ziņkāri.

– Rau, tur ratos guļ maktens vīstoklis. – Jurģis pamāja uz sava pajūga pusi. – Tajā ievīstīta āda – milzīgs ķepainis, kuru es kopā ar abiem dēliem un kalpu pieveicu Kursas biezoknī.

– Ak tādas tās lietas, – manāmi pārsteigts, noteica Andžs.

– Tas labi. Šai ziņā varbūt varēšu tev palīdzēt. Cik zinu, hercogs vakarā ciemosies Vindavas pilī, kur viņam par godu tiek rīkots svētku mielasts ar ievērojamu Kurzemes muižnieku klātbūtni. Par to gādā mūsu pilskungs, kuram izdevīgā brīdī

pačukstēšu par tavu apņemšanos. Gan viņš vislabāk zinās, kā to pienācīgi nokārtot. Bet tagad aicinu jūs visus nākt man līdzi. Šobrīd vēl esmu brīvsolī, tāpēc labprāt izrādīšu pilsētu un visu, kas te daudz maz ievērojams. Nez vai tavi puiši būs to labi apskatījuši, ja reiz tik reti uz Vindavu atbraucat.

– Lai notiek! Esam ar mieru. Es ar dēliem tūlīt došos tev līdzi apskatīt šīs hercoga pilsētas brīnumus. Ceru, ka viņiem te būs ko redzēt un par ko brīnīties. – Silmalu saimnieks labprāt pieņēma sava vecā karabiedra priekšlikumu. Pajūgu ar nupat iegādāto vadmalas baķi atstājis kalpa puiša Sīmaņa gādībā, Jurgis ar abiem dēliem – Madi un Mārču sekoja Andžam, kas, iedams viņiem nedaudz pa priekšu, stāstīja par apkārt redzamo.

– Lūk, te pa labi atrodas Vindavas rātes birģermeistera Hansa Vandermana nams – tas tumšsarkanais, ar augsto holandiešu dakstiņu jumtu un platajām ģēvelēm. – Andžs no rādīja uz apjomīgu tēstu guļbaļķu celtni iepretī tirgus laukumam. Nama parādes durvis bija vērstas pret tirgus placi, bet no Ventas puses to ietvēra ar dažādām saimniecības ēkām apbūvēts pagalms. Tur bija vairākas preču noliktavas, ērbēģi un pat alus brūzis, kas liecināja, ka tā saimnieks ir turīgs Vindavas birģeris.

– Vandermanu dzimta Vindavā dzīvo jau vairākās paaudzēs un ir vieni no bagātākajiem pilsētas tirgoņiem. Viņiem pieder vairāki kuģi, kas aizgādā te iepirkto labību un citas preces uz vācu un dāņu zemēm, – Andžs paskaidroja. – Bet te – tirgus plača pretējā malā – redzams vecais pilsētas rātes nams, – Andžs rādīja, pavērsies pret nelielu, pazemu koka namiņu ar necilu tornīti. – Tur Vindavas rātskungi notur savas apspriedes. Namiņš jau pavisam sagumis aiz vecuma – sen pienācis laiks tā vietā uzcelt prāvāku un pieklājīgāku rātes sēdekli, bet celšana arvien tiek atlikta uz labākiem laikiem, allaž aizbildinoties ar naudas trūkumu. Pa šo laiku kokgrauži namiņa baļķus jau pavisam sapostījuši. Bail, ka jumts kādu dienu neuzkrīt rātskungiem uz galvas. Runā, ka šis vecais Vindavas rātsnams celts vēl Kurzemes hercoga Gotharda laikā un laimīgi paglābies no ugunsnelaimes, kas pilsētu piemeklēja

pirmajā zviedru iebrukumā. Bet tagad parādīšu jums jauko baznīciņu, kuru pirms daudziem gadiem cēlis mūsu tagadējā lielkunga tēvs hercogs Vilhelms, – Andžs sacīja un platiem soļiem šķērsoja tirgus laukumu, dodoties uz Ventas krastmalas pusi. Pārējie viņam sekoja, ik pa brīdim grozīdami kaklu te uz vienu, te atkal otru pusi, jo ko aplūkot un apbrīnot te nūdien netrūka. Viņiem pretī nepārtraukti nāca košos mundieros un garos svārkos un kleitās tērpušies kungi un dāmas, no kuriem daudzi sirmo karakalpu goddevīgi sveicināja, paliecot galvu vai noņemot cepuri. Silmalniekiem tas likās aplam savādi, ka hercoga karakalpu pazīst vai katrs otrs pilsētnieks. – Kas gan būtu domājis, ka Andžs kļuvis Vindavā tik ievērojams vīrs, – Jurgis pie sevis sprieda.

Kad viņi bija nonākuši gandrīz līdz pašam Ventas krastam un nogriezušies pa kādu šķērsieliņu, tie beidzot savā priekšā ieraudzīja lielu statņu būvi ar platiem un augstiem krāsainu stiklu logiem. Vīrs celtnes ieejas pacēlās no sarkaniem ķieģeļiem mūrēts tornis, kas tomēr vēl nebija līdz galam pabeigts un tādēļ ietverts ar koka sastatnēm. Tālab baznīcai trūka vainagojuma, kas visā krāšņumā un varenumā paceltos debesīs vīrs pilsētas namu jumtiem, aicinot Vindavas pilsoņus ikdienas rūpēs nepiemirst Tā Kunga klātbūtni, kurš redz ikvienu dvēseli no sava augstā troņa Debesu valstībā.

– Tā ir mūsu vecā labā Annas baznīciņa, kas šķiet tik pierasta un mīļa, lai arī bez augstā, slaidā zvanu torņa ar pulksteni augšgalā. Tornis pirms pāris gadiem draudzei nācās nojaukt, lai tas dievvārdu laikā nesabruktu pats un nenodarītu ko ļaunu ļaudīm. Tagad, kā redzat, tornis ceļ no ķieģeļiem un akmeņiem, – teica Andžs, norādīdams uz dievnamu.

Jurgis, Madis un Mārčs pievērsa skatienu vecajai kokstatņu būvei. Tās sīkrūtainajos logos vizēja spožā dienvidus saule, kas meta savus zeltainos starus pāri apsūnojušajam baznīcas jumtam.

– Visos logos, kuru te ir ap divi desmiti, iegleznoti senu Kurzemes bruņinieku dzimtu vāpēni, bet baznīciņas altāri un kanceli skaisti izgreznojis prasmīgais hercoga koka bilžu meistars holandietis Sefrenss, – skaidroja Andžs. – Man pašam

visvairāk patīk krustā sistā Kristus svētbilde, kas atrodas altārī.

Uzmetuši dievnamam vēl pāris acumirkļu, viņi devās lejā uz Ventmalu, nogriezdamies pa labi gar baznīcai blakus ierīkoto jauno kapsētu, ap kuru slējās pazems laukakmeņu žogs.

Iepretī stāvēja kāds neliels burinieks, kurā pašreiz tika iekrautas preces. To no visām pusēm bija apstājuši ļaudis, krāvēji ar smagām nastām steidzās turp un atpakaļ, viņus skaļi izrīkoja uzraugi, kas modri uzmanīja iekraušanas darbus.

– Šī fregate ir tikai nesen uzbūvēta un drīz dosies prom uz moru zemi vai pat vēl tālāk – uz mežonīgo Tobago salu otrpus lielās jūras, – Andžs paskaidroja. – Dzird stāstām, ka tur augot neredzēti silto zemju augi, starp tiem tādi, no kuriem var iegūt tabaku un kafī ju, ko mūsu kungi ļoti iecienījuši. Uz šo brīnumaino salu jau esot pārcēlušies arī vairāki kurzemnieki kopā ar savām sievām, bērniem un lopiņiem. Ļaudis melš, ka viņi visi kļuvuši par brīviem lielkunga pavalstniekiem un tikuši pie brangas rocības. Tagad ik gadu tiem pievienojas atkal jauni, jo Kurzemē netrūkst uzņēmīgu un drošu ļaužu, kas nebaidās kuģot pāri milzīgajai jūrai, – Andžs turpināja. – Kad jaunais burinieks būs piepildīts ar kravu, hercogs tā kapteinim svinīgi pasniegs Kurzemes flotes standartu – aveņsarkanu flagu ar melnu krabi viducī. Ar šo brīdi tas iegūs pilnas hercoga flotes kuģa tiesības.

– Tas tiešām būs lielisks un neaizmirstams skats, kad jaunais burinieks ar pilnām burām mastos dosies pa upi augšup! – saviļņots iesaucās Mārčs.

– To gan jums vajadzētu redzēt pašiem, ja reiz esat te ieradušies. Bet pirms tam uzaicinu iebaudīt kādu miestīņa kausu tepat blakus krodziņā. Varbūt satikšu tur kādus no saviem paziņām – brašajiem hercoga musketieriem –, kuru vidū, ceru, mums nenāksies garlaikoties un skumt.